

"זכרון מאיר"

פרשת השבוע

[עפ"י "לקט שיחות מוסר" מאת מרן ראש הישיבה הג"ר אייזיק שר זצ"ל]

כי יהיה לאיש בן סורר ומורה וגו'. וכל ישראל ישמעו ויראו. הרגשתי, שצריך להתבונן עד כמה החיוב עלינו להתחנך כל אחד בעצמו שלא יהיה בן סורר ומורה כנגד עצמו כנגד שכלו, ויירא לנפשו שהרי ביום הדין הגדול הוא עומד לפני אביו שבשמים ומבקש ממנו: אל תבוא במשפט עמנו, רק רחמנו כרחם אב על בנים. אבל הרי מצינו שהאב והאם גם יחד, בגודל רחמיהם על בנים יקרים תופסים בו ומביאים אותו למשפט ולסקילה, בידיעתם הברורה שמוטב שימות זכאי ואל ימות חייב, כי התייצב על דרך לא טוב [וכו'] וירד מדיוטא לדיוטא באין מעצור. אם כן עלינו לרעוד ולחרוד, וכל ישראל ישמעו וייראו, שלא תביא חלילה בקשה זו עצמה של רחמנו כרחם אב על בנים, לכך שיאמר לנו האב הרחמן מוטב ...

ישמעו הכל וייראו, מהי התוצאה של "ויסרו אותו ולא ישמע אליהם", שהרי אנו "גונבים משל אבינו לקנות בשר ויין", נוטלים שפע שניתן לנו כדי להתעלות ברוחניות ומשויים אותו להנאת העולם הזה, שהאבן עזרא כתב שזוהי השקפה אפיקרוסית, ויש לנו לעצור בתהליך זה ולירא את ה' ואז נוכל לבקש "זכרנו לחיים מלך חפץ בחיים", כי לא יחפוץ במות המת כי אם בשובו מדרכיו וחיה, חיים טובים ומאושרים, חיים "למענך אלוקים חיים".

זכור את אשר עשה ה' אלוקיך למרים וגו'. כתב הרמב"ן: ולפי דעתי שהיא מצות עשה ממש, [וכו'], והוא אזהרה מלדבר לשון הרע, יצוה במצות עשה שנזכור העונש הגדול שעשה ה' לצדקת הנביאה שלא דברה אלא באחיה גמול נפשה אשר אהבתו כנפשה [וכו'], בכתוב הזה אזהרה גדולה להמנע ממנו בין בגלוי בין בסתר בין מתכוין להזיק ולהבזות בין שאין מתכוון להזיק כלל. [וכו']. עכ"ל.

והנה באינו מתכוון להזיק אינו לשון הרע גמור רק אבק לשון הרע כדמוכח ברמב"ם (הלי' דעות), וא"כ יש מצות עשה על זהירות מלשון הרע.

והעצה לזה, לאהוב את הצדק ולשנוא את הרע ובכל דבריו יהיה לו רצון להצדיק ולא להרשיע, וזה ימנעהו גם מאבק לשון הרע.

* * *

דברי חיזוק והתעוררות (לקראת הימים הנוראים) מיוסד על דברי רבותינו בעלי-המוסר עמודי-היראה

"אלול"

[עפ"י "לקט שיחות מוסר" (חלק ב') מאת מרן ראש הישיבה הג"ר אייזיק שר זצ"ל - שיחות לחודש אלול].

איתא ב"פרקי דר' אליעזר" פרק מ"ו (מובא ברא"ש סוף מס' ראש השנה): ובר"ח אלול וכו' והקב"ה נתעלה אותו היום באותו שופר וכו' ועל-כן התקינו חכמים שיהיו תוקעין בשופר בר"ח אלול בכל שנה ושנה, כדי להזהיר את ישראל שישובו בתשובה כדכתיב אם יתקע שופר בעיר ועם לא יחרדו.

טבע האדם שאינו רוצה לעשות את חשבון-נפשו [אודות מעשיו], כי אינו רוצה להרגיש הכאב כשנוכח בקטנותו לעומת השגתו את גודל החיוב.

וחסד גדול שנקבע זמן בו מוכרח האדם לשוב, ורבינו יונה (שע"ת ש"ב או' י"ד) כתב, ומצות עשה מן התורה להעיר אדם את רוחו לחזור בתשובה ביום הכפורים שנאמר מכל חטאתיכם לפי ה' תטהרו. על כן הזהירנו הכתוב שניטהר לפי ה' בתשובתו והוא יכפר עלינו ביום הזה לטהר אותנו. [עכ"ל רבינו יונה]. וכן מוכרח לשוב בתשובה ולתקן דרכיו, כדי שיצא זכאי בדין בראש-השנה.

וקדמונינו תיקנו [כנ"ל] שכל חודש אלול זמן הכנה. ונהגו לומר מתחילת החודש "לדוד ה' אורי וישעי", ענינו של המזמור הוא: ביטחון בה' מכח שעוסק בתורה כדפירשו חז"ל ["בזאת אני בוטח" אין "זאת" אלא תורה שנאמר "וזאת התורה"].

"אם תקום עלי מלחמה בזאת אני בוטח", גם כלפי המלחמה הגדולה "מלחמת היצר וחיילותיו", וזאת ע"י שעוסק בתורה כפי שממשיך דוד המע"ה ומבקש "אחת שאלתי מאת ה' וגו'", [וכמו שאמרו "משכחו לבית-המדרש"], ועלינו לחוש את האושר הגדול שאנו בשבתנו בבית ה' יש לנו מעוז ומבטח מפני היצר-הרע.

רמז רמזו "אני לדודי ודודי לי", ויסוד עבודת חודש זה שחובה עלינו לחוש בכל נימי-נפשנו שהקב"ה אוהב אותנו אהבת-עולם ויש לנו רשות לקרותו "דודי", ומתוך זה נבוא לידי אהבת ה' ונכריז במעשינו ובמחשבותינו "אני לדודי".

וכתב רבינו יונה (שע"ת ש"ג או' כ"ז) וז"ל, מן האזהרות התלויות בלב, השמר לך פן תשכח את ה' אלוקיך (דברים ח), ואמרו רבותינו זכרונם לברכה כל מקום שנאמר השמר פן ואל הרי זה לא תעשה. הוזהרנו בזה לזכור את ה' יתברך בכל עת. וחיוב האדם להשתדל לקנות לנפשו תמיד ההנהגות המחויבות מן הזכירה, כמו היראה והצניעות וקישוט המחשבות וטכסיס המדות, כי זרע הקודש ישיגו כל הנהגה נאווה והמעטירה בעליה מזכירת ה' יתברך, כמו שנאמר (ישעיה מה): בה' יצדקו ויתהללו כל זרע ישראל. [עכ"ל רבינו יונה].

עלינו ללמוד מוסר בעיון עמוק ולהתבונן בגדלות ה', ע"י זה יעלה זכרונו על לבנו ונשתדל לקנות לנפשנו את ההנהגות המחויבות מן הזכירה. וכשנביט על רוב חסדיו עמנו תמיד, - מכח רגשי הכרת הטוב נתעלה לאהבה אותו בכל לב ונפש.

עלינו לבדוק אם עבודתנו בתורה ובתפילה נעשית בשלמות הנדרשת בכל לבבנו ובכל נפשנו, אם תואמת היא את האהבה שמרעיף ה' עלינו. וע"י זה נזכה לדבר הנביא (מלאכי ג'-י"ז): "וחמלתי עליכם כאשר יחמול איש על בנו העובד אותו".

וכפי שיעור אהבתנו אל ה', כן נזכה לשפעת אהבתו אלינו ["אני לדודי ודודי לי"]. ובתנדב"א פ"ג: "אמר דוד: יראתי מתוך שמחתי ושמחתי מתוך יראתי ואהבתי עלתה על כולנה", - הוא כלל גדול בדרכי עבודת אהבת ה', כי האהבה מביאתו לידי שמחה [ששמח בטובה שה' מרעיף עליו], ומביאתו לידי יראה [שמא אינו ראוי לכך שה' יאהב אותו], ואהבתי עלתה על כולנה [כי מתוכה יבוא לכל המדות הנעלות].

"הרגל" הוא כח חזק בנפש, ומאידיך יש באדם תכונה של "פריקת עול". ולכן הדרך הנכונה היא כנאמר במשנה "כל שהיא תפארת לעושה ותפארת לו מן האדם", ומפרש הרמב"ם שהן הפעולות הטובות אשר בארנו (בשמונה פרקים פ"ד) והם מהמעלות הממוצעות מפני שבהם יקנה האדם לנפשו תכונה חשובה ויהיה מנהגו טוב עם בני-אדם.

ואף שקבלת העול היא בלב שלם ללא סייג, עלינו לשום עין לבל תהיה זאת קבלה עורונית שתיעשה ב"דרך הרגל ומלומדה", אשר סופה שנפש האדם קצה בה, עד-כדי נטישת הטוב מתוך פריקת-עול וחפץ-החירות. ישמע חכם ויוסף לקח למצוא לנפשו את הדרך הממוצעת - דרך הישרה שיבור לו האדם.

* * *

"אגרת המוסר" - תוכן הדברים

מרן הג"ר ישראל סלנטר זצוק"ל ביאר את שיטתו ב"אגרת המוסר". (מאחר והאגרת נכתבה בלשון מליצית מעט עבור דורנו, הנני להביא סיכום הדברים אשר יקל על לימוד האגרת עצמה).

- א. השכל מכיר ביראת העונש, והעונש הוא נורא מאוד.
- ב. הדמיון [=האויב] מוליכו שובב, בל יחת מהעתיד הודאי.
- ג. להוליך השכל באניה היא רגשת-הנפש וסערת-הרוח.

- ד. ראשית כל דבר הוא הכלל וממנו יימשכו הפרטים. ומהו הכלל? האמונה בשכר ועונש היא ראשית מצעדנו. וזהו "העמידן על אחת", וזהו "בואו חשבון וכו'".
- ה. אם לא נרחיב רעיוני-המוסר, לא ייראה חוצה כח זה וגם לא ישפיע, ולכן נכשלים בחמורות [חטאי-הלשון, עסקי משא-ומתן, וביטול-תורה על כולנה, ובכלל כל העניינים כמעט אין במו מתום].
- ו. כל הגדול מחברו וכו', והנראות לנו קטנות אם נתבונן בכלי-המחזה הוא השכל הנכון עפ"י התורה נמצא אותן חמורות במאוד.
- ז. בית שני וכו' שנת חנם, "לא נתגלה עוונם" "לא נתגלה קיצם". "ונודע למשכיל ע"ד אמת גודל איכותם להרע".
- ח. "כי לכלב חי הוא טוב וגוי ודרשו חז"ל שכל זמן שאדם חי יש בו בטחון ותקוה לעשות תשובה.
- ט. לא נחרד מיום המיתה, בגלל שהעוונות טמטמו לבנו, ולכן גם העוונות נסתרים מלפנינו.
- י. האם אבדה תקוותנו? אחת היא מצאנו, חכמה היא ואינה מלאכה.
- יא. **ב' סוגי עבירות: א' הנובעת מאהבת הערב לשעתו לבלי השקיף הנולד, ודוגמתה הסכל והחולה (לחולשת שכלו) שיחטפו הערב וישכחו כי יביאנו וכו' ועל-זה אמרו חז"ל "איזהו חכם הרואה את הנולד" ו"אא"כ נכנסה בו רוח שטות", ובה תפקיד האדם להתבונן בפחד העונש ע"י ספרי המוסר ואגדות חז"ל, עד אשר כמעט בעיניו יראה העונש הגדול בכמות ואיכות וכמו שאחז"ל בדיין "כאילו גיהנום פתוחה לו מתחתיו".** **ב' אכן רבה רעת האדם שאין קובעים עתים סדורות בעמל היראה לתת השלטון לאמונה הנחבאה וכו'.** – **ובענייני העולם לא מצינו דוגמתו שאדם לא יקח זמן לחשוב איך להינצל מצרות (ח"ו). פליאה היא. – וזהו הסוג השני עבירות מרוחניות הטומאה המלפפת האדם להחטיאו. וביותר בחטאי הדיבור.**
- יב. ושיטת רוב המחברים הגדולים שיצ"ט ויצ"ר הם כחות הקדושה הטומאה, ושיטה נוספת שיצ"ר היא כח התאוה יצ"ט היא השכל הישר. – וכשי' השניה נר' מהחילוקים בין בני"א, ומאידך יש עבירות שאינן תלויות בתאוה. וכו'.
- יג. ולכן נר' שב' השיטות נכונות, כח התאוה ורוח הטומאה (יצ"ר), לעומת השכל הנכון ורוח הקדושה (יצ"ט).
- יד. להשתדל (מצד הטבע) להחזיק הנפש בגוף אפשר רק ע"י תמיכה בגוף באכילה ובשמירה, - וכמו-כן [לפי שתי השיטות] עיקר חיזוק היצ"ט ודחיית היצ"ר הוא ע"י התבוננות במוסר הנובע מהתורה הטהורה. וכמו שאחז"ל "תורה תבלין". – וכדלהלן.
- טו. באופן-כללי ללמוד מהתורה שלכל עבירה עונש נורא ולכל מצוה שכר נעלה, ובאופן-פרטי לימוד תורת כל עבירה ועבירה. הנשגב והעיקר בשימוש רפואות-התורה לתחלואי-היצר, הוא לימוד בעיון הדק היטב דיני העבירה עצמה ההלכה עם כל סעיפיה "כי זה הלימוד עושה קנין חזק בנפש להיות העבירה מרוחקת ממנו בטבע".
- טז. ואף אם בתחילה לא יקיים מה רב כוחה להשריש לאט לאט קנין רב בנפש. ובתחילה לא יעשה "להכעיס" ועי' ד' הבי"ח שבימינו העושה לתיאבון חיישי' דעושה גם להכעיס ואיך לא ניבוש בראותינו שפלות-נפשנו לעומת מומר לתיאבון שבימי חז"ל שסומכים שודאי לא יעשה להכעיס וכו'.
- יז. ובלא זה לא ישתנה הטבע אלא על-ידי הרגל רב.
- יח. טבעו והרגלו של האדם משפיע מאד על עמידתו בנסיון, וכמו שאנו רואים שבטריפות ונטילת-ידיים עומדים בנסיון ובלשון-הרע ובמשא-ומתן שהם חמורות עד-מאוד בהם נזהרים פחות (באופן כללי) הן בגלל התאוה והן בגלל ההרגל המדיני. – והדרך לקנות קנין חזק בנפש עד שיהפך כאילו כך טבעו הוא כנ"ל ע"י לימוד בעיון גמרא ופוסקים איש לפי ערכו, ובפרט אם המרכז יהיה על תכונת איסור והיתר (**א"ה: נקודה זו נכתבה על גזל). וכן לענין "מיעוטן בעריות".
- יט. ויש עוד בחינה רוחנית כמו שאחז"ל תורה בעידנא דעסיק בה מצלא וכו'. כי רוחניות התורה תשמרנו אפי' עוסק בענין אחר. ובחינה זו תקרא רפואה מקרית כי ת"ת מצוה בפני"ע.
- כ. אבל ברפואה העצמית הנ"ל כל עוד יצרו יתקפנו צריך להוסיף בהתבוננות היראה ולימוד ההלכות. ואין די ברפואה הרוחנית.
- כא. וכיון שהיצר פועל לבל ירגיש האדם חטאיו העצומים, ישים האדם לבו לזכות את הרבים לעוררם להתבוננות היראה והמוסר כי האדם מכיר בחסרונות של אחרים, וכן יחזיק בכל עוז בלימוד המוסר למען ישוטטו בו רבים (**א"ה: משמע דכונתו שעל-ידי שיעסוק בלימוד-המוסר יהיה בבחינת "טופח על-מנת להטפוח"), וממילא לאט לאט לימוד המוסר ידריכהו בנתיב-הצדק, וכל המזכה את הרבים וכו'. כל המרחם על הבריות מרחמין עליו מן השמים, ואין לך רחמנות גדולה מזו לזכות בני-אדם להטיב דרכיהם אם מעט ואם הרבה. ויהא לו חלק בכל התעוררות, העמל מעט והשכר הרבה.
- כב. לזאת ישים האדם עינו וכח שכלו להדבר הגדול הלזה אם בעל נפש הוא.

הערה. - שתי נקודות בסוגריים דולגו: ("אם לא נסתכל על שורשיהם למעלה"). ("לפי האמת, שמירת נפשו בגופו תלויה בעבודת האדם לבוראו").

[עד כאן דברי מרן אור ישראל מסלנט זצ"ל]

